

польських державно-правових реформ, і в цьому аспекті може бути добрим посібником для тих українських політиків і державних діячів, для яких польський досвід багато в чому є взірцем.

Загалом, попри свідоме намагання автора уникати політичних оцінок подій, правових актів, діячів, а натомість викласти суть того чи іншого явища, його позиція доволі чітко артикулюється. І це, з огляду на фаховість ученого, насправді, є додатковим позитивом видання. Так, навіть акцентований (С. 500) вибір «основних моментів становлення, розвитку та суті польської державності і права» виявляє авторські пріоритети. Зокрема, можна констатувати певне превалювання державницьких сюжетів над правовими, що зумовлено, уявляється, як драматичністю державно-правового розвитку Польщі на межі західної і східної Європи, так і передусім навчальною метою цього комплексного посібника.

Утім, все ж викликає жаль, що обсяг книги не дав можливості шановному професору докладно зупинитися на характеристиці ряду правових джерел і їх системи загалом. Так, нам не вдалося знайти у рецензованій праці відповіді на питання, яку роль відігравали у правовому житті Речі Посполитої знамениті Литовські Статути. Викликають певні сумніви і авторське ототожнення двох різних форм державного устрою – реальної унії і федерації (с. 8), переклад поняття «вайхбільд» як «міська територія» (с. 117).

Попри наведені «дрібнички», можна з впевненістю сказати, що рецензоване видання створює міцний фундамент для подальших досліджень історії державності і права Польщі, є необхідним для студіювання історії держави і права України, і загалом є вагомим внеском до скарбниці української історико-правової науки і освіти.

В. Т. ОКІПНЮК,
кандидат юридичних наук
О. О. САМОЙЛЕНКО,
кандидат юридичних наук

НОВА КОМПЛЕКСНА ПРАЦЯ З ІСТОРІЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ*

Історія сил охорони правопорядку в нашій країні сягає в глибину століть. Безумовно, вивчення історичного досвіду діяльності органів поліції має певну практичну цінність для поліпшення організації і діяльності сучасної української міліції. Аналізуючи помилки вчорашнього дня, ми тим самим вчимося уникати помилок сьогодні та завтра. І це особливо важливо зараз, коли ми є свідками докорінної реформи органів внутрішніх справ України. Можливо, вже найближчим часом відбудеться відмова від застарілого, що не відповідає

* Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.): [монографія] / О. М. Бандурка, В. А. Греченко, О. Н. Ярмиш. – Х.: Золота миля, 2012. – 616 с.

дійсності найменування «міліція» та органи охорони правопорядку, що діють на професійних засадах, будуть знову називатися «поліція».

У сучасній вітчизняній і зарубіжній, переважно російській, історичній та історико-юридичній науці тематика, присвячена становленню та розвитку поліцейських органів у дореволюційний період вітчизняної історії, вже давно зайняла належне їй місце і розглядається як окремий, цілком самостійний напрям історичних та історико-правових досліджень. Однак, не зважаючи на це, публікація нових праць з відповідної проблематики завжди викликає підвищений інтерес не лише спеціалістів, а й широкого загалу читачів, які цікавляться історією вітчизняних правоохоронних органів і спецслужб. Тому, без перебільшення, справді важливою подією вітчизняного масштабу слід вважати вихід у світ ґрунтовної і цікавої монографії О. М. Бандурка, В. А. Греченка та О. Н. Ярмиша «Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.)».

Згадана праця, маючи комплексний характер, розкриває процес виникнення, становлення та розвитку поліцейських органів в Україні від початку XVIII ст. і до повалення царату в Російській імперії. Структура роботи, її джерельна база, методологія і зважений науковий стиль викладу не викликають принципових заперечень. Книга складається зі вступу, п'яти розділів («Поліція і поліцейська діяльність: виникнення, характер, класифікація», «Становлення поліцейських установ та органів на українських землях Російської імперії у XVIII ст. – 1861 рр.», «Організація загальної поліції в підросійській Україні в 1862–1917 рр.», «Діяльність загальної поліції на території Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст.», «Політична поліція: зародження, функції, провідні напрямки діяльності»), висновків і списку джерел.

Позитивною рисою монографії є те, що автори починають своє дослідження з опрацювання поняттєво-категорійного апарату. Зокрема у першому розділі роботи авторський колектив визначає сутність поняття «поліція» та «поліцейська діяльність», характеризує таку політико-правову категорію як «поліцейська держава». Здійснюються ці студії на фоні аналізу основних етапів виникнення поліцейських органів, а відповідно і основних моделей організації поліції, у провідних державах Європи та США. При такому викладі матеріалу увага читача додатково акцентується на тому, що становлення поліції на українських землях у зазначений хронологічний період відбувалося в контексті загальних тенденцій розвитку тогочасної правоохоронної системи інших країн, підкреслюється органічний зв'язок цих процесів.

У другому та третьому розділах роботи автори у хронологічній послідовності неупереджено та об'єктивно відтворюють основні етапи зародження та розвитку поліцейських установ та органів на українських землях у складі Російської імперії. При цьому особлива увага, цілком правильно, приділяється аналізу найбільш важливих і принципових змін, які відбувалися в структурі поліцейських органів та їх компетенції в ході як загальних, так і спеціалізованих реформ XVIII – початку XX ст.

Багато цікавого фактичного матеріалу щодо діяльності органів загальної поліції з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю вміщено в

четвертому розділі монографії. Автори детально заглиблюються у питання юридичного розмежування дізнання та слідства після проведення судової реформи 1864 р., оскільки нове законодавство суттєво вплинуло на компетенцію органів поліції. Систематизовано значний обсяг нормативно-правових актів царського уряду, спрямованих на боротьбу із загальнокримінальними злочинами, робітничим і революційним рухом, проаналізовано, у зв'язку з цим, організацію та діяльність розшукової поліції, взаємодію загальної поліції з політичною.

Значний інтерес викликає також здійснене у п'ятому розділі монографії дослідження політичної поліції Російської імперії в Україні. Авторам вдалося висвітлити розвиток організаційної структури та компетенції органів політичної поліції, охарактеризувати правовий статус її особового складу. Доволі докладно розглянуто організацію і діяльність спеціалізованих органів політичного розшуку.

Окремо слід відзначити надзвичайну насиченість джерельної бази монографії, адже без неї не можливо говорити про справжню цінність історико-правового дослідження. Список основних джерел і літератури у роботі налічує 925 найменувань. Автори спиралися на архівні документи та нормативно-правові акти, спогади учасників подій, сучасну монографічну літературу. У книзі використано документи щонайменше п'яти державних архівів України та Російської Федерації. Завдяки цьому робота насичена «мовою» документів, цитатами, які передають атмосферу епохи.

Читач книги зможе ознайомитися з тими завданнями, які стояли перед поліцією в різні часи, правильно зрозуміти сутність і призначення загальної і політичної поліції, оцінити їх реальний внесок у забезпеченні внутрішньої і зовнішньої безпеки.

Разом з тим, характеризуючи безперечні позитиви та досягнення авторського колективу треба відзначити і окремі недоліки видання. Зокрема, автори у своїй роботі обмежилися дослідженням органів і установ загальної і політичної поліції тільки на тих українських землях, які входили до складу Російської імперії. Водночас поза їх увагою залишились аналогічні органи на українських землях у складі Австро-Угорщини. Включення до монографії окремого розділу, присвяченого зазначеній тематиці, значно підвищило б, на наш погляд, її наукову цінність.

Крім того, при написанні роботи використано більшою мірою загально-російські роботи, присвячені розвитку і функціонуванню загальної та політичної поліції. Так, наприклад при викладенні матеріалу щодо становлення та розвитку сисної поліції, основна увага приділена російській історико-правовій літературі, загальноросійському законодавству і зовсім не акцентована увага саме на українському досвіді, хоча з цього приводу вже є ґрунтовні вітчизняні праці. Жодним словом не згадується засновник сиску (розшуку) в Україні, начальник сисного відділення київської поліції Г. М.Рудий, якому між іншим в цьому році виповнюється 150 років. Він першим у Росії запровадив у роботу сищиків найновітніші досягнення кримінальної поліції того часу: дактилоскопію, слідчу валізу, фотографування, кінологію тощо. Відповідно, лише ча-

стково можна погодитися з висновком авторів, що найбільш вдалі проекти організації карного розшуку, ґрунтовані на зразках Західної Європи, в Росії ухвалені не були (с. 569).

Зауважимо також, що відсутність визначення у книзі особистого внеску кожного із співавторів у її підготовку суперечить загальноприйнятим науковим традиціям.

Утім, усі наші зауваження мають форму побажання і не заперечують права авторів на власне бачення проблеми. Рецензована монографія має багато позитивних якостей і, безперечно, стане настільною книгою для всіх, хто цікавиться історією поліцейських органів і установ в Україні.